

**Віталій Тельвак**

доктор історичних наук,

професор,

професор кафедри всесвітньої історії

та спеціальних історичних дисциплін,

Дрогобицький державний педагогічний

університет імені Івана Франка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2445-968X>

## **РУСЛАН ПИРІГ – ІСТОРИК, ЗАЛЮБЛЕНИЙ В ЛЮДЕЙ**

У заклопотаному сьогодні, вирі безкінечних справ, запланованих для виконання «на вчора», ювілеї колег набувають особливої ваги, адже спонукають перевести погляд із суєтного на екзистенційне, перетворюють накопичувані роками спостереження та емоції на важливі, насамперед для себе самого слова, що ними так і не було нагоди поділитися раніше...

Про Руслана Яковича я почув задовго до того, як мав честь особисто з ним познайомитися. В середині 1990-х років я, на той час студент Дрогобицького державного педагогічного інституту імені Івана Франка, зацікавився постаттю найвидатнішого українського історика Михайла Грушевського. Тоді наша гуманітаристика переживала справжній бум публікацій про нього, що супроводжували тріумфальне «повернення» Великого Українця на Батьківщину. Серед чималої кількості різнопланової літератури, як діаспорної, так і вітчизняної, особливу увагу привертала тексти Руслана Яковича. Вони смакували солідністю залучення незнаних раніше комплексів джерел, оригінальністю постановки проблем, залізною логікою аргументації пропонованих історичних реконструкцій. При цьому у вічі впадало успішне намагання дослідника не підпасти тогочасній загальній моді глорифікувати автора «Історії України-Руси», відверто говорячи про його непростий характер чи політичні прорахунки. Така дослідницька критичність і зараз надзвичайно імponує у працях Руслана Яковича.

Наші з Ювіляром життєві стежки перетнулися наприкінці 2003 р. до певної міри випадково. Йдеться про те, що моя дружина Вікторія подала дисертацію «Михайло Грушевський – дослідник української історіографії» на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук до спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій при очолюваному Іриною Матяш Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства. Членом цієї авторитетної спецради був і Руслан Якович, якому, як грушевськознавцю, випало бути одним із

експертів по роботі. Ґрунтовно вивчивши поданий до захисту текст, експерт захотів обговорити питання, що в нього виникли, безпосередньо із дисертанткою. Знаючи про це, я вирішив скористатися нагодою і особисто познайомитися з авторитетним для мене вченим. Наша перша зустріч, що відбулася в Інституті історії України, переконала у слушності сформованого в студентські роки враження про надзвичайну професійність та ерудованість Руслана Яковича. Дані ним поради були слухними, що зробило захист дисертації легким і успішним.

Ця ж перша зустріч уможливила заізнатися з людськими якостями Руслана Яковича. Насамперед, у вічі впадав його органічний демократизм, радше несподіваний від людини значно старшого віку, за плечима в якій було чимало професійних звершень. Надзвичайно симпатичними були також його доречна дотепність, толерантність і емпатійність. Вже перша фраза, в якій він нас із дружиною атестував «чи не єдиною в Україні сім'єю ґрушевськознавців», була сказана з такою щирою симпатією і мало не батьківським теплом, що налаштувала на товариське обговорення серйозних історіографічних проблем. Із роками я лише поглиблював для себе розуміння цих важливих людських якостей Ювіляра, щоразу відкриваючи все нові їхні грані.

Це перше враження від зустрічі з Русланом Яковичем виявилось настільки міцним, що заохотило продовжувати подальше спілкування. Нагода випала не скоро – у липні 2005 р., коли в Донецьку проходив Шостий конгрес Міжнародної асоціації українців. За знаменням долі, у величезному залі, де відбулося відкриття Конгресу, ми отримали вхідні запрошення із номерами місць, що були поруч. Руслан Якович упізнав мене і почав розпитувати про провінційне життя-буття та подальші життєві плани. Узнавши, що я націлювся на написання докторської дисертації з ґрушевськознавчої тематики та маю вже суттєві напрацювання, доброзичливо запросив формалізувати цей процес у стінах рідного для нього Інституту історії України. Так ми й домовилися зустрітися восени в Києві для мого прикріплення з темою докторської на засіданні Відділу історії Української революції (1917–1921 рр.), який Руслан Якович тоді очолював.

Відтоді наше спілкування ставало дедалі частішим, а до нечастих зустрічей (здебільшого на конференціях) додалися періодичні телефонні дзвінки, а згодом і інтернет-листування, котре від довшого часу набуло щотижневої регулярності, ставши очікуваним приємним атрибутом вихідного дня. Як консультант мого докторського проєкту, Руслан Якович зі зростаючою товариськістю та неодмінною коректністю давав численні професійні та логістичні поради, сприяв у полегшенні доступу до архівних колекцій, що уможливило в стислі терміни завершити написання роботи, а потім і успішно захистити її в найбільш авторитетній в Україні спецраді з історичних дисциплін.

Це формалізоване ролями здобувача-консультанта спілкування дозволило уважніше придивитися один до одного та відчутти, як мені здається, значну близькість світоглядних позицій. Від року до року таке розуміння лише зміцнювалося завдяки налагодженому віртуальному спілкуванню та хоча й нечастим, але регулярним відвідинам гостинної родинної оселі Олександри Андріївни та Руслана Яковича. Від того часу я чимало додав до свого розуміння багатства духовного світу та феноменальності людської природи Ювіляра. Дозволю собі поділитися кількома спостереженнями.

Насамперед, згадаю про унікальну пам'ять Руслана Яковича. Ті, кому пощастило потрапити до його ближчого приятельського кола, знають Ювіляра як неперевершеного оповідача про події свого життя, сповненого зустрічами з багатьма знайомими сучасниками, котрі трапилися Руслану Яковичу на його шляху. При цьому оповідь завжди була приправлена чималим дотепом і сповнена надзвичайно цікавих нюансів, котрі показують небуденну спостережливість Ювіляра та тонке розуміння ним людської психології. На щастя, Руслан Якович вирішив поділитися своїм життєвим досвідом у спогадах, котрі після появи друком цього року стануть доступними широкому колу читачів, зацікавлених найновішим періодом нашого минулого. Поза сумнівом, вони збудять чималий інтерес, адже показують українську історію останнього півстоліття очима небайдужого громадянина, котрий мав можливість бачити багатьох «великих світу цього» з близької відстані.

На окрему згадку заслуговує домінуюча, як на мене, риса характеру Руслана Яковича – його безмежна людяність і органічне бажання й уміння допомагати оточуючим. Із власного досвіду та розповідей моїх колег відзначаю, що Ювіляр ніколи не відмовляв у допомозі тим, хто цього потребував. Ба більше, відчуюючи свою незамінність, він часто сам протягав важливу руку помочі. Особливо зворушливою є його опіка над молодими істориками, для яких він є правдивим наставником на професійному шляху. При цьому Руслан Якович ніколи не випускає з поля зору своїх вихованців, турбується їхніми творчими долями, зазвичай непомітно для них самих. Прикметно, що ця опіка не оминає навіть вихованців колег Руслана Яковича, які нерідко звертаються до нього зі своїми запитаннями. Парадоксально, але такою ж турботою оточені й ті молоді дослідники, котрі приходять до Ювіляра як до майбутнього опонента. Бачачи можливі проблеми для молодих здобувачів, він порадами досвідченого вченого намагається покращити ситуацію до часу формалізації процесу захисту. За останнє десятиліття тісніших взаємин я мав нагоду неодноразово переконатися, що людяність Руслана Яковича є настільки органічно властивою його людській природі, що мимоволі передається й близькому оточенню, втім, і мені.

Також не перестає вражати дослідницька відважність Руслана Яковича. Я не можу пригадати жодного з інших діючих представників старшого покоління української Клію, котрі б показали себе настільки невтомними і різноплановими у творчих пошуках. Почавши, як і більшість його сучасників, з проблематики історії компартії, Ювіляр без жодного професійного дискомфорту на зламі 1980-1990-х років знайшов своє місце в науці доби незалежності, беручи активну участь у будівництві відкритого і плюралістичного суспільства в Україні 1990–2010-х років. Більше того, Руслан Якович став беззаперечним лідером цілих напрямів історичної науки, передусім, в ділянці політичної історії XX ст. Як відомо, Ювіляр авторитетно заявив про себе в таких галузях історичних знань, як архівна справа, джерелознавство доби Української революції, Голодомор 1933 р., дослідження життя і діяльності Михайла Грушевського та Української Держави гетьмана Павла Скоропадського. З цієї проблематики за останні десятиліття він опублікував сотні статей та десятки монографій і розділів у колективних студіях – не лише в Україні, а й за кордоном. Ці праці, внаслідок свого солідного джерельного підґрунтя, глибокого та оригінального осмислення проблем вже стали хрестоматійними, адже без них неможливе жодне серйозне дослідження про українське минуле першої третини XX ст. І все це, пригадаємо, зробив уже далеко не молодий за віковими стереотипами дослідник, чий ровесники, здебільшого, або залишили науку, або замкнулися у власній тематичній ніші.

Зрештою, чимало можна сказати й про небуденну енергійність Ювіляра. Представник старої школи самовиховання, він є взірцем, особливо для нас – його молодших приятелів, дисциплінованості та словності. За своє багаторічне знайомство з Русланом Яковичем я жодного разу не чув, щоби хоча б якісь обставини змусили його відмовитися від запланованого чи, тим більше, підвести товаришів по спільній справі. Тож цінуючи організаційні здібності Руслана Яковича, колеги нерідко звертаються до нього з проханнями модерувати численні колективні наукові проекти. Тут також згадаємо про гідну подиву фізичну витривалість Ювіляра, котрий мало не до семидесятиліття щотижнево грав у волейбол. А після переселення до Переяслава кожного дня, незважаючи на погоду, виходить на тривалі прогулянки узбережжям Трубіжа з вірним собакою Цезарем. У буквальному сенсі цього слова про мобільність Ювіляра говорить його любов до автоподорожей – він і надалі впевненою рукою провадить власне авто, часом на доволі далекі відстані, як то до рідного села Супротивна Балка на Полтавщині. Все це говорить про потужну вітальність Руслана Яковича, значний запас далеко невичерпаної енергії, а головне – знання і вміння спрямувати її як на розвиток своєї особистості, так і на користь загальної громадської справи.

Шановний Руслане Яковичу! В історії ювілейні дати завжди є приводом для рефлексій та поштовхом до переосмислення життєвих здобутків і планів. Вісімдесятиліття в цьому сенсі є особливим віковим рубежем, адже символізує певну вершину професійної кар'єри. Утім, щиро переконаний, що для Вас цьогорічна «кругла» дата стане ще одним стимулом для реалізації нових ідей та проєктів, адже так багато заплановано на майбутнє! Це, власне, таким як Ви, адресувала класик свої безсмертні рядки – «І все на світі треба пережити, і кожен фініш – це, по суті, старт».